

PAPER DETAILS

TITLE: Imam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Özgüven Düzeyleri Hakkında Nicel Bir Analiz

AUTHORS: Nevzat GENCER

PAGES: 407-440

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/900926>

İMAM HATİP LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN ÖZGÜVEN DÜZEYLERİ HAKKINDA NİCEL BİR ANALİZ

© Nevzat GENCER^a

Öz

Bu çalışmanın amacı, imam hatip lisesi öğrencilerinin özgüven düzeylerini bazı değişkenlere göre incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu Çorum il merkezinde bulunan imam hatip liselerinde öğrenim gören 276 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” ve “Öz-güven Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada Akın tarafından geliştirilen 33 maddelik Öz-güven Ölçeğinin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .90 olarak bulunmuştur. Toplanan verilerin değerlendirilmesinde SPSS 16.0 paket programı kullanılmıştır. Araştırma sonucunda hem özgüven ölçeğinin geneline göre hem de alt ölçeklerden elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin özgüven düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin özgüven düzeyleri ile aile içi iletişim, geçmiş öğretim yılı başarı durumu ve okul dışında herhangi bir etkinliğe katılma durumu arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur. Özgüven düzeyi en yüksek olan öğrenci grubunun ailesiyle iletişimlerinin de “çok iyi” olduğu görülmüştür. Geçmiş öğretim yılı başarıları yüksek olan öğrencilerin tüm ölçeklerde özgüven düzeyi de yüksek çıkmıştır. Öğrencinin başarı düzeyi arttıkça, özgüven düzeyi de artmaktadır. Sinema, konser gibi etkinliklere gitmek, çeşitli sportif faaliyetlerde yer almak, arkadaşlarıyla zaman geçirmek, yazılım kursu, işaret dili kursu, bağlama kursu, fotoğrafçılık, okçuluk, satranç ve el sanatları gibi başka etkinliklere katılmak öğrencilerin özgüvenlerini olumlu olarak etkilemektedir. Özgüven, okul dışında herhangi bir faaliyete katılmayan öğrencilerin yer aldığı grupta en düşük düzeydedir. Bununla birlikte; özgüven ile cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim durumu, ailenin ekonomik durumu, ailenin öğrenciye karşı tutumu ve öğrencilerin harçlık durumu arasında ise anlamlı bir farklılığın olmadığı bulgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Din Psikolojisi Özgüven, İmam Hatip Lisesi, İHL, Nicel Analiz

^a Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, nevzatgencer@gmail.com

A QUANTITATIVE ANALYSIS ON SELF-CONFIDENCE LEVELS OF IMAM HATIP HIGH SCHOOL STUDENTS

The aim of this study is to investigate the self-confidence levels of imam hatip high school students according to some variables. The study group consists of 276 students studying at imam hatip high schools in the city center of Çorum. Data were collected by using "Personal Information Form" prepared by the researcher and "Self-Confidence Scale". The Cronbach Alpha reliability coefficient of the 33-item Self-Confidence Scale developed by Akın was found to be .90. SPSS 16.0 package program was used to evaluate the collected data. As a result of the research, it has been determined that the students' self-confidence levels are high both according to the overall self-confidence scale and according to the results obtained from the subscales. In addition, there is a significant difference between the students' self-confidence levels and intra-family communication, the success of the past school year and the participation in any activity outside the school. Communication with the family of the students having the highest level of self-confidence has also been found to be "very good". The students who have high success in the previous academic year have high self-confidence in all scales as well. As the success level of the student increases, the level of self-confidence increases too. Going to activities such as cinema, concerts, taking part in various sporting activities, spending time with friends, participating in other activities such as software course, sign language course, baglama course, photography, archery, chess and handicrafts positively affect students' self-confidence. Self-confidence is the lowest in the group of students who do not participate in any activities outside the school. However, there is no significant difference between self-confidence and gender, class level, parental education status, family economic status, family attitude towards students and allowance of the students.

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Giriş

Kişiliğin en temel özelliklerinden birisi olan özgüven, bireyin davranışlarını etkiler ve dinamik bir yapıya sahiptir. Özgüven; kalıtsal bir özellik değildir ve aile, okul, çevre gibi çeşitli faktörlerin etkisi sonucu şekillenmektedir (Bilgin, 2017, s. 55). Özgüven psikolojik olarak var olabilmenin esasını oluşturmaktadır. İnsanı hayvanlardan ayıran en önemli özelliklerden birisi benlik bilincidir. Diğer bir ifadeyle, kişi kim olduğunu tanımlama ve söz konusu kimliği beğenip beğenmediğine karar verme yeteneğine sahiptir. Özgüven olgusu, insanın bu yargılama yetisini kapsar (McKay ve Fanning, 2009, s. 1). Feltz'e (1988) göre özgüven; genel bir özellik

olmaktan çok, kişinin belli bir işi başarılı bir şekilde yerine getireceğine dair inancı, bireyin kendi yetenek, güç, yargı ve kararlarına güvenmesidir. Özgüven doğuştan gelen bir özellik olmadığı için, hayatta karşılaşılan sorunlarla baş ederek zamanla kazanılabilecek ve gelişebilecek bir yetenektir (Koç ve Gün, 2006, s. 122). Bandura'ya (1997) göre ise özgüven bireyin kendisini değerli görmesi ve değerli hissetmesidir. Hambly (2003), özgüveni kişinin kendi yeteneklerine kesin inancı olarak tanımlarken, Eldeleklioğlu da (2004) özgüveni; bireyin kendisine karşı olumlu yargılarının olması, kendi değerinin farkında olması, bireyin kendisini sevmesi, kendini ve olayları kontrol edebileceğine dair inancı, yeterli olduğu düşüncesi, kendini olduğu gibi kabul etmesi, kendini tanıması ve kendisiyle barışık olmasını ifade eden bir kavram olarak tanımlamıştır. Soner özgüveni (self-confidence), kişinin kendisini değerlendirmesi ve kendisinden memnun olup olmaması (self-satisfaction) sonucu oluşan öznel bir olgu olarak tanımlamıştır. Özgüven olumlu ya da olumsuz olabilir (yüksek-düşük özgüven) ve durağan değildir. Yani koşullara, konuma ve gelişmelere göre değişebilir. Kişinin özgüven düzeyinin yüksek ya da düşük olması onun tutum, davranış ve hislerini farklı yönlerde etkiler (Soner, 1995, s. 24). Kendini seven ve kendisiyle barışık olan bireyler ise kendilerine güven duyarlar (Kasatura, 1998, s. 139-150).

Lindenfield'e (2004) göre özgüven, iç ve dış özgüven olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kendini tanıma, kendini sevme, kendi adına açık hedefler koyma ve pozitif düşünmeyi içeren dört alt boyuttan oluşan iç özgüven; bireyin kendisiyle barışık ve kendisinden memnun olmasına dair inançları ve bu konuda hissettiklerini kapsar. Dış özgüven ise iletişim, kendini iyi ifade edebilme, duygularını kontrol edebilme şeklinde üç alt boyuttan oluşur ve başkalarına karşı bireyin kendisinden emin olduğu şeklinde verdiği görüntü ve sergilediği davranışları içerir. Bireyler hem iç hem de dış özgüveni farkında olmadan çoğu zaman kullanırlar ve sağlıklı bir iletişim kurabilmek için iç ve dış özgüvenin iyi dengelenmesi gerekmektedir.

Her bireyin farklı özgüven düzeyine sahip olduğu söylenebilir ve insanlar genellikle zayıf, orta ya da yüksek özgüven düzeyine sahip olarak tanımlanabilirler. Özgüveni zayıf olan insan, zayıflığını kabul etmez. Çünkü bunun reddedilme riskine girmek anlamına geleceğini düşünür. Özgüveni zayıf kimseler için en önemli korunma yolu, diğer insanları belli bir mesafede tutmalarıdır. Herhangi bir sevgi gösterisini ya da olumlu bir geribildirim kabul etmekte zorlanırlar. Bu tip bir insanın değersiz olduğuna yönelik inancı, olumlu bir deneyimden çok daha güçlüdür. Aslında sevilme ve kabul edilmek isterler ama olumsuz bir tepki almaktan da korkarlar. Değişim ve

risk almak, özgüveni zayıf ve orta düzeyde olan kişilere tehlikeli gelir. Herhangi bir riske girmeden önce, güvenlik faktörünü kontrol etmek bu insanların tipik özelliğidir. Deneyimlerinde olumsuzluk hâkim olan bu kişiler, başkalarına fazlasıyla bağımlı olurlar ve özerklik konusunda zayıflardır. Düşük özgüvenli kişiler, kendilerini başarılı hissetmek için başkalarının onayına ve beğenisine ihtiyaç duyarlar. Başarısızlıktan korkarlar ve bu yüzden de mücadele etmekten kaçarlar. Eleştiriye tahammülleri yoktur. Özgüveni orta düzeyde olan kişi olumlu ve olumsuz deneyimlerin bir karışımına sahiptir. Özgüveni yüksek olan kişi ise, kendini zayıf hissettiği zaman bunu kabul eder ve çoğu zaman dünyadaki haksızlıklara engel olmak için bir şeyler yapmaya çalışır. Bu tip kişiler daha çok olumlu ilişkiler içinde olurlar ve bu kişilerin kendilerinden beklentileri de gerçekçidir, davranışlarının sorumluluğunu alırlar, rahattırlar, esnektirler, yeni düşüncelere ve eleştiriye açıktırlar, hayatlarını kontrol edebilirler ve yaşamı severler (Başoğlu, 2007, s. 47-48). Aksoy ve Mağden'e (1993) göre de özgüveni yüksek bireyler genellikle iyimser, başarma isteği olan, zorluklardan yılmayan, yeni düşünce ve deneyimlere açık, araştırmacı, insan ilişkilerinde rahat ve sevecen, sorumluluk yüklenen ve atılgan kişilik özelliklerine sahiptirler. Kendilerini saygıya ve kabul edilmeye değer, yararlı ve önemli kişiler olarak algılama eğilimindedirler.

Eğitim-öğretim süreçlerinde de öğrencinin kendine güven duyması ve yüksek özgüven düzeyi ile izah edilebilen iyimser tutumları, arkadaşları ve öğretmenleriyle kurdukları olumlu ilişkileri, başarı odaklı çabaları, araştırmaya olan ilgileri, olası olumsuzluklar karşısında kolay kolay pes etmeme, yerinde risk alma ve sorumluluk duyguları gibi özellikleri öğrencinin okul başarısı üzerinde pozitif yönde bir etkiye sahiptir. Başarılı olan, onaylanan, takdir gören bireylerde ise kendisine ve topluma karşı sorumluluk duygusu daha fazla olabilmektedir. Esasında Milli Eğitimin genel amaçlarında da bu husus vurgulanmış ve Genel Amaçlar'ın 2. Maddesinin 2. bendinde *"Türk Milletinin bütün fertlerini ... topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;"* şeklinde söz konusu özelliklere sahip bireyleri yetiştirmek amaçları arasında zikredilmiştir (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973). Özgüven eksikliği ise, insanları yetersizlik duygusuna ve köklü bir cesaretsizliğe itmektedir (Kasatura, 1998, s. 102). Bu bağlamda Özcan da kendisine güvenmeyen çocukların eğitim hayatında ve okula uyum sağlamada başarısız oldukları görüşünü dile getirmektedir (Özcan, 1996, s. 31).

Bu çalışmada ortaöğretim kademesi içerisinde nicel olarak önemli bir

yer tutan¹, toplum açısından hem dini sorumlulukların kazanıldığı hem de dini sorumluluğun temsilcilerinin yetiştirildiği yerler olarak görülen (Acar, 2014, s. 152) ve bu nedenle de toplumumuzun büyük teveccüh gösterdiği imam hatip liselerinde öğrenim gören öğrencilerin özgüven düzeyleri çeşitli değişkenlere göre incelenecektir. Literatürde bu konunun ele alınmamış olması araştırmanın gerekçeleri arasındadır. Ayrıca imam hatipli olmaya yüklenen anlamla uyumlu olarak imam hatip okullarında öğrenim gören öğrenciler üzerinde yapılacak bu tür saha çalışmaları bu okullarda sunulan eğitim kalitesinin artırılmasına ve varsa alınması gereken tedbirlere yönelik bir fikir verecek olması da yine araştırmanın gerekçelerindendir. Bu ve benzer çalışmalar eğitimin iyileştirilmesine yönelik politikaların gözden geçirilmesine ve paydaşlarla ilgili yeni yaklaşımlara ışık tutabilmektedir.

A. Araştırma

Bu başlık altında, araştırmanın konusu ve amacı, araştırmanın modeli, evreni ve örneklemini, tanımlayıcı soruların frekans ve yüzde dağılımları, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi ile araştırma sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bir saha araştırması olan bu çalışmada, imam hatip lisesi öğrencilerinin özgüven düzeyleri incelenecektir. İHL öğrencilerinin özgüven düzeylerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, ebeveynin eğitim durumu, ailenin ekonomik düzeyi, ailenin öğrenciye karşı tutumu, aile içi iletişim düzeyi, cep harçlığının öğrencinin ihtiyaçlarını karşılama durumu, geçmiş öğretim yılında öğrencinin gösterdiği başarı düzeyi ve öğrencinin okul dışında sosyal faaliyetle ilgilenme durumu gibi değişkenler açısından farklılaşım farklılaşmadığının araştırılması amaçlanmıştır. Buna göre; araştırmanın temel problem cümlesi, *“İmam hatip lisesi öğrencilerinin özgüven düzeyleri cinsiyet, sınıf, anne-babanın öğrenim durumu, ailenin ekonomik durumu, ailenin öğrenciye karşı tutumu, aile içi iletişim düzeyi, harçlığının ihtiyaçlarını karşılama durumu, geçmiş öğretim yılında öğrencinin gösterdiği başarı düzeyi ve öğrencinin okul dışında sosyal faaliyetle ilgilenme durumu değişkenleri açısından farklılık göstermekte midir?”* şeklinde belirlenmiştir.

2. Araştırmanın Modeli

Araştırmada imam hatip lisesi öğrencilerinin özgüven düzeylerinin;

¹ 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılı verilerine göre; ülke genelinde 1,604 İmam-Hatip Lisesi bulunmaktadır. Bir kısmı proje okulu olarak hizmet veren bu okullarda ise öğrenim gören toplam öğrenci sayısı 514,806'dır. (bk. Milli Eğitim Bakanlığı, *Milli Eğitim İstatistikleri* Örgün Eğitim (Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu, 2018), 128.

tarafımızca belirlenen demografik özellikler ile arasındaki ilişkisi incelenmektedir. Bu nedenle araştırmanın değişkenlerine ait veriler, betimsel tarama modeline göre tablolaştırılmış ve açıklanmıştır. Ayrıca söz konusu değişkenlere göre bağımlı değişken olan öğrencilerin özgüven düzeylerinde bir farklılaşmanın olup olmadığının da belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda araştırma “Karşılaştırmalı İlişkisel Tarama” modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir (Karasar, 1994, s. 77-84).

3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

2018-2019 eğitim-öğretim yılında Çorum il merkezinde bulunan imam hatip liselerinde öğrenim gören öğrenciler araştırmanın evrenini, farklı sınıf düzeylerinden seçilen öğrenciler de araştırmanın örneklemi oluşturmaktadır. Örneklem belirlenmesinde “Tabakalı Örnekleme” yöntemi kullanılmıştır (Karasar, 1994, s. 113-114). Buna göre 9., 10. 11. ve 12. Sınıf düzeyleri alt tabakalar olarak düşünülmüş ve her bir tabakada öğrenim gören kız ve erkek öğrenci dağılımı da dikkate alınarak evrenin yaklaşık %10’una tekabül eden 276 öğrenci örneklem dahil edilmiştir.² Böylece toplam örneklem içinde her sınıfın, eşit düzeyde ya da evrendeki oranı ölçüsünde temsil edilmesi hedeflenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 105). Örneklem alınacak öğrencilerin belirlenmesinde ise “Basit Tesadüfî Örneklem” yöntemi kullanılmıştır (Ural ve Kılıç, 2005, s. 34). Buna göre; evreninin okullara ve sınıf düzeylerine göre dağılımı Tablo-1’de, örneklem dağılımı ise Tablo-2’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Evrenin Okul ve Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

Sınıf	Şehit Erol Olçok AİHL	Prof. Dr. H. Kar. AİHL (Erkek)	Şehit Mustafa Solak AİHL (Erkek)	Şehit Osman Arslan AİHL (Kız)	Buharaevler AİHL (Kız)	Prof. Dr. H. Kar. AİHL (Kız)	Top.
9. Sınıf	131	86	66	83	140	123	629
10.Sınıf	157	137	53	125	98	165	735
11.Sınıf	177	113	-	65	142	239	736
12.Sınıf	204	130	-	-	132	132	598
Genel Top.	669	466	119	273	512	659	2698

Tablo verilerinden 9. Sınıf düzeyinde toplam 629 öğrenci, 10. Sınıf düzeyinde 735, 11. Sınıf düzeyinde 736 ve 12. Sınıf düzeyinde de 598 öğrenci bulunduğu anlaşılmaktadır. Toplam evrende öğrenim gören öğrenci sayısı

² Betimsel araştırmalarda örneklem alınacak oran minimum %10 olabilmektedir. (Arlı ve Nazık, 2001, 77).

ise 2698'dir. Ayrıca tablo verilerinden 10. (n=735) ve 11. Sınıflarda (n=736) öğrenim gören öğrenci sayısının da birbirine eşit olduğu söylenebilir.

Tablo 2: Örneklemenin Okul ve Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

Sınıf	Şehit Erol Olçok AİHL	Prof. Dr. H. Kar. AİHL (Erkek)	Şehit Mustafa Solak AİHL (Erkek)	Şehit Osman Arslan AİHL (Kız)	Buharaevler AİHL (Kız)	Prof. Dr. H. Kar. AİHL (Kız)	Top.
9. Sınıf	14	9	7	8	15	13	66
10. Sınıf	16	14	5	12	10	17	74
11. Sınıf	18	12	-	7	15	24	76
12. Sınıf	21	13	-	-	13	13	60
Genel Top.	69	48	12	27	53	67	276

Tablo 2, örneklemenin okul ve sınıf düzeyine göre dağılımını göstermektedir. Tablo 1'de verilen öğrenci sayılarına göre en fazla örneklem en fazla öğrencinin öğrenim gördüğü Şehit Erol Olçok AİHL'den (n=69), en az örneklem de öğrenci sayısı en az olan Şehit Mustafa Solak AİHL'den alınmıştır (n=12). Toplam örneklem sayısı 276 öğrenci olarak belirlenmiştir.

4. Araştırmanın Tanımlayıcı Sorularının Sayı (Frekans) ve Yüzde Bilgileri

Araştırmanın tanımlayıcı sorularına ilişkin sayı ve frekans değerleri Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: Tanımlayıcı Soruların Frekans ve Yüzdelik Dağılımları

Tanımlayıcı Sorular	Seçenekler	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kız	145	52,5
	Erkek	131	47,5
Sınıf	9. Sınıf	66	23,9
	10. Sınıf	74	26,8
	11. Sınıf	76	27,5
	12. Sınıf	60	21,7
Anne eğitim durumu	Okuryazar değil	4	1,4
	İlkokul mezunu	153	55,4
	Ortaokul mez.	75	27,2
	Lise/dengi okul	34	12,3
	Yüksekokul /Ünv.	10	3,6

Baba eğitim durumu	İlkokul mezunu	98	35,5
	Ortaokul mez.	84	30,4
	Lise/dengi okul	57	20,7
	Yüksekokul/Ünv.	30	10,9
	Lisansüstü	7	2,5
Ailenin ekonomik durumu	Düşük	26	9,4
	Orta	230	83,3
	Yüksek	20	7,2
Ailenizin size karşı tutumu	Aşırı koruyucu	49	17,8
	İlgili ve sevecen	202	73,2
	Katı ve zorlayıcı	17	6,2
	İlgisiz	8	2,9
Aile içi iletişim	Çok kötü	3	1,1
	Kötü	6	2,2
	Normal	86	31,2
	İyi	74	26,8
	Çok iyi	107	38,8
Harçlığın ihtiyaçları karşılama durumu	Evet	197	71,4
	Hayır	79	28,6
Geçmiş öğretim yılı başarı durumu	Düşük	13	4,7
	Orta	207	75,0
	Yüksek	56	20,3
Okul dışı faaliyet durumu	Sinema, konser	24	8,7
	Sportif etkinlik	80	29,0
	Ark.zam geçirm.	82	29,7
	Başka	10	3,6
	Yok	80	29,0

Tablo verilerine göre; araştırmaya katılan öğrencilerin %52,5'i kız öğrencilerden ve %47,5'i ise erkek öğrencilerden oluşmakta; bu öğrencilerin %23,9'u 9. Sınıfta, %26,8'i 10. Sınıfta, %27,5'i 11. Sınıfta ve %21,7'si de 12. Sınıfta öğrenim görmektedir. Öğrencilerin annelerinin %1,4'ünün okuryazar olmadığı, %55,4'ünün ilkokul mezunu ve %27,2'sinin de ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Lise ve dengi okul mezunu olanlar ile yüksek okul ya

da üniversite mezunu olan annelerin toplam oranının ise %15,9 olduğu anlaşılmaktadır. Babası ilkokul mezunu olanların oranı %35,5, ortaokul mezunu olanların oranı %30,4, lise ve dengi okul mezunu olanların oranı %20,7, yüksek okul ya da üniversite mezunu olanların oranı %10,9 ve lisansüstü mezunlarının oranı da %2,5 olarak tespit edilmiştir. Lise ve dengi okul ve sonrası eğitim durumu oranı toplam %34,1'dir. Ekonomik durum açısından ailelerin %9,4'ünün düşük, %83,3'ünün orta ve %7,2'sinin de yüksek gelir düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Ailelerin %17,8'inin öğrenciye karşı tutumu "aşırı koruyucu" iken %73,2'sinin "ilgili ve sevecen", %6,2'sinin "katı ve zorlayıcı" ve %2,9'unun da "ilgisiz" olduğu tespit edilmiştir. Aile içi iletişimlerinin "çok kötü" olduğunu belirten öğrencilerin oranı %1,1, "kötü" olduğunu ifade edenlerin oranı %2,2, "normal" olduğunu söyleyenlerin oranı %31,2, "iyi" olduğunu söyleyenlerin oranı %26,8 ve "çok iyi" olanların oranı da %38,8'dir. Harçlıklarının ihtiyaçlarını karşıladığını ifade eden İHL öğrencilerinin oranı %71,4 iken harçlıklarının ihtiyaçlarını karşılamadığını söyleyenlerin oranı ise %28,6'dır. Geçmiş öğretim yılı başarısına göre başarı durumunun "düşük" olduğunu belirten öğrencilerin oranı %4,7, "orta" olduğunu belirtenlerin oranı %75,0 ve "yüksek" başarı düzeyine sahip olduklarını belirten öğrencilerin oranı da %20,3 olarak tespit edilmiştir. Okul dışında herhangi bir faaliyete katılmayan öğrencilerin oranı %29,0 olarak bulunmuştur. Sinema, konser (%8,7), sportif etkinlikler (%29,0), arkadaşlarıyla zaman geçirme (%29,7), yazılım kursu, işaret dili kursu, bağlama kursu, fotoğrafçılık, okçuluk, satranç ve el sanatları gibi başka etkinliklere katılma oranı (%3,6) ile birlikte okul dışı etkinliklere katılım oranı toplamda %71,0'dır.

5. Veri Toplama Araçları

Öğrencilerin özgüven düzeylerini etkileyebileceği düşünülen bağımsız değişkenler tarafımızca hazırlanan "Kişisel Bilgi Anketi" ile, öğrencilerin özgüven düzeyi ise Akın tarafından geliştirilen "Öz-Güven Ölçeği" ile tespit edilmiştir. Akın, ortaöğretim öğrencilerinin özgüvenlerini ölçmek amacıyla geliştirdiği ölçek maddelerini beş basamaklı Likert tipi ("1" Hiçbir zaman, "2" Ara sıra, "3" Sık sık, "4" Genellikle, "5" Her zaman) bir derecelleme ölçeği şeklinde yazmış ve bu maddeler üzerinde geçerlik ve güvenirlik analizlerini yapmıştır.

Yapı geçerliği için araştırmacı yaptığı faktör analizi sonucunda faktör yükü .30'dan düşük olan 11 maddeyi ölçekten çıkartmış ve sonuçta toplam varyansın %43,6'sını açıklayan ve 33 maddeden oluşan iki faktörlü bir ölçme aracı elde etmiştir. İki faktör altında toplanan maddeleri incelediğinde,

birinci faktörde bulunan maddelerin daha çok bireylerin kendilerine yönelik özgüvenleriyle ilişkili olduğunu görmüş ve bu faktörü “iç özgüven” adı altında ele almıştır. Bu faktör altında toplanan maddeler, bireyin kendini sevmesi, tanınması, açık hedefler belirlemesi, pozitif düşünme becerisine sahip olması, güçlü ve zayıf yönlerini bilmesi gibi özelliklerini değerlendirmektedir. İç özgüven faktörü altında toplanan 17 maddenin faktör yükleri .31 ile .74 arasında değişmekte ve toplam varyansın %26,4’ünü açıklamaktadır. İkinci faktöre yüklenen maddeler daha çok bireylerin dış çevre ve sosyal yaşamlarına yönelik özgüvenleriyle ilişkili olduğu için bu faktörü de “dış özgüven” olarak adlandırmıştır. Dış özgüven boyutundaki maddeler, bireylerin kolay iletişim kurabilmesi, kendini sağlıklı biçimde ifade edebilmesi, duygularını kontrol edebilmesi ve risk alabilmesi gibi özellikleri içermektedir. 16 maddeden oluşan bu faktöre ait maddelerin faktör yükleri .32 ile .75 arasında değişmekte ve toplam varyansın %17,2’sini açıklamaktadır. Yapı geçerliği çalışmasında faktör yapısının yanında iç özgüven ile dış özgüven arasındaki ilişki de inceleyen Akın, iki faktör arasında korelasyon katsayısının .81 olduğunu belirlemiştir.

Güvenirlilik çalışmasında ise araştırmacı Özgüven Ölçeği’nin iç tutarlık katsayılarını ölçeğin bütünü için .83, iç özgüven faktörü için .83 ve dış özgüven faktörü için .85 olarak bulmuştur. Test-tekrar test güvenirlik puanını belirlemek için ölçek 3 hafta arayla aynı öğrencilere iki kez uygulamış ve bu iki uygulamadan elde ettiği sonuçlar arasındaki korelasyon katsayılarını ölçeğin bütünü için .94, iç özgüven için .97, dış özgüven için .87 olduğu belirlemiştir. Uyum geçerliği çalışmasında Özgüven ölçeği ile Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri’ni (Pişkin, 1997, s. 21-35) katılımcılara eş zamanlı olarak uygulamış ve iki ölçek arasındaki korelasyon değerinin .87 olduğunu belirlemiştir. Özgüven Ölçeği için yapılan madde analizi sonucunda madde-toplam test korelasyonlarının .30 ile .72 arasında değişmektedir.

Özgüven Ölçeği’ndeki toplam madde sayısı 33’tür. Bu nedenle 5’li Likert tipi hazırlanan ölçekten alınabilecek en yüksek puan 165, en düşük puan ise 33’tür. Olumsuz madde bulunmayan ölçekten alınan yüksek puan, yüksek düzeyde özgüveni göstermektedir. Ölçekten alınan toplam puan madde sayısına (33) bölünerek bireyin özgüven düzeyi hakkında bir sonuca varılabilir. Özgüven Ölçeği’nden alınan 2.5 puanın altı düşük, 2.5 ile 3.5 arası orta, 3.5 ve üzeri puan ise yüksek düzeyde özgüveni göstermektedir (Akın, 2007, s. 168-172).

Bu araştırmada ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları tekrar

hesaplanmıştır. Ölçeğin tümü için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının .90 olduğu, alt ölçeklerden iç özgüven için .80 dış özgüven için de .84 olduğu görülmüştür. Bu bulgu ölçeğin tutarlı bir yapıya sahip olduğunun göstergesidir.

6. Verilerin Toplaması ve Analizi

Araştırma verileri 2018 yılı Aralık ayı içerisinde farklı tarihlerde bizzat okullara gidilerek toplanmıştır. “Kişisel Bilgi Anketi” ve “Öz-Güven Ölçeği” Çorum il merkezinde bulunan imam hatip liselerinin 9., 10., 11. ve 12. Sınıfında öğrenim gören 284 öğrenciye uygulanmıştır. Uygulama sırasında okul yöneticileri ile meslek dersleri öğretmenlerinden de destek alınmıştır. Ölçek maddelerinin tamamında 5 ve 1 seçeneklerini işaretleyen ve sorulardan bazılarını boş bırakan 8 öğrencinin anketi değerlendirmeye dâhil edilmemiştir. Böylece 276 anket değerlendirme kapsamına alınmış ve anketlerden elde edilen veriler SPSS 16.0 paket programına aktarılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde betimsel istatistiklere yer verilmiştir. Ayrıca öğrencilerin özgüven düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için ikili gruplar için bağımsız örneklem t-testi, ikiden fazla gruplar için ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Karşılaştırılacak gruplar düzeyinde verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini anlamak için yapılan normallik testi sonucunda da Skewness (-,375) ve Kurtosis (-,197) değerlerinin +1,5 arasında olduğu görülmüş ve verilerin normal dağıldığı anlaşılmıştır. ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene’s testi ile grup dağılımlarının (varyanslarının) homojen olup olmadığı hipotezi sınanmıştır. Varyansların homojen olduğu ($p>0.05$) görüldükten sonra grupların aldıkları puanların farklılaştığı sonuçlarda farklılaşan grupları bulmak amacıyla “post-hoc” çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey HSD analizi kullanılmıştır (Köklü vd., 2006, s. 180-193). Yapılan analizlerde anlamlılık düzeyi 0,05 olarak kabul edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, "Bulgular" bölümünde tablolar halinde sunulmuştur.

B. Bulgular

Bu bölümde, örneklemin özgüven ölçeği ve alt ölçeklerden aldıkları puanlar ve bağımsız değişkenler ile araştırma problemine ilişkin yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular yer almaktadır.

1. Özgüven Ölçeğine İlişkin Betimsel Bulgular

Tablo 4, öğrencilerin özgüven ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalamasına ilişkin verileri içermektedir.

Tablo 4: Özgüven Ölçeğinden Alınan Puanla İlişkin Betimsel Analiz

Özgüven	N	X	Ss	Düzy
Özgüven Düzeyi	276	33*3,88=128	,54664	Yüksek
İç Özgüven Düzeyi	276	33*3,90=129	,54207	Yüksek
Dış Özgüven Düzeyi	276	33*3,87=128	,63335	Yüksek

Tablo incelendiğinde öğrencilerin özgüven ölçeğinden X=3,88 puan aldıkları görülmektedir. Yine alt ölçeklerden iç özgüven düzeylerinin X=3,90 ve dış özgüven düzeylerinin de X=3,87 olduğu görülmektedir. Hem özgüven ölçeğinin geneli hem de alt ölçeklerinden alınan puanlara göre; İHL öğrencilerinin yüksek düzeyde özgüvene sahip oldukları anlaşılmaktadır.

2. Cinsiyete Göre Öğrencilerin Özgüven Düzeylerine İlişkin Bulgular

Örneklemin özgüven düzeylerinin cinsiyet değişkenine ilişkin sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Örneklemin Özgüven Düzeyi ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki İlişki

Özgüven	Cinsiyet	N	X	Ss	Sh	Sd	t	p
Özgüven Ölçeği	Kız	145	3,87	,52860	,04390	274	-270	,787
	Erkek	131	3,89	,56784	,04961			
İç Özgüven	Kız	145	3,89	,53526	,04445	274	-253	,800
	Erkek	131	3,90	,55143	,04818			
Dış Özgüven	Kız	145	3,86	,62726	,05209	274	-251	,802
	Erkek	131	3,88	,64228	,05612			

p>0.05

Okul yönetimlerinden alınan e-okul bilgilerine göre araştırmanın evrenini oluşturan okullarda 2018-2019 eğitim öğretim yılında öğrenim gören toplam 2698 öğrencinin 1294'ü erkek öğrenci (%48) ve 1404'ü de kız öğrencidir (%52). Bu veriler, imam hatip liselerinde kız öğrencilerin oranının erkek öğrencilerin oranına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Diğer bir anlatımla imam hatip liselerine ilgi kızlarda daha yoğunudur. Bu çalışmada da araştırmaya katılan kız öğrenci oranı erkek öğrencilere göre daha fazladır. Tablo verileri incelendiğinde; cinsiyet değişkenine göre ölçeğin geneli ve alt ölçeklerden alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p>0.05). Bununla birlikte ölçeğin genelinde ve alt ölçeklerinde erkek öğrencilerin puan ortalamalarının kız öğrencilere göre yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca hem erkek ve hem de

kız öğrencilerin yüksek düzeyde özgüvene sahip oldukları bulunmuştur.

3. Sınıf Değişkenine Göre Öğrencilerin Özgüven Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında özgüven düzeyleri ölçülen öğrencilerin ölçeklerden aldığı puanların sınıflara göre dağılımı Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Örneklemenin Özgüven Düzeyi ile Sınıf Değişkeni Arasındaki İlişki

Özgüven	Sınıf	N	X	Ss	F	p
Özgüven Ölçeği	9. Sınıf	66	3,93	,53832	1,383	,248
	10. Sınıf	74	3,78	,53051		
	11. Sınıf	76	3,88	,54407		
	12. Sınıf	60	3,96	,57280		
İç Özgüven	9. Sınıf	66	3,92	,52766	1,786	,150
	10. Sınıf	74	3,80	,48294		
	11. Sınıf	76	3,89	,55123		
	12. Sınıf	60	4,01	,60130		
Dış Özgüven	9. Sınıf	66	3,95	,62746	1,024	,382
	10. Sınıf	74	3,77	,65242		
	11. Sınıf	76	3,87	,63281		
	12. Sınıf	60	3,90	,61593		

$p>0.05$

Özgüven ölçeğinin genelinden alınan puan ortalamalarına bakıldığında; 9. Sınıf ortalamasının $X=3,93$, 10. Sınıf ortalamasının $X=3,78$, 11. Sınıf ortalamasının $X=3,88$ ve 12. Sınıf ortalamasının da $X=3,96$ olduğu görülmektedir. Bu ortalamalar, tüm sınıflar düzeyinde sınıf değişkenine göre, örneklemen yüksek bir özgüven düzeyine sahip olduklarını göstermektedir. Örneklemen iç özgüven düzeyi bakımından 9. Sınıf ($X=3,92$) ve 12. Sınıf öğrencilerinin ($X=4,01$) ortalamaları, 10. Sınıf ($X=3,80$) ve 11. Sınıf öğrencilerinin ortalamalarına ($X=3,89$) göre daha yüksektir. Benzer durum dış özgüven ortalamaları için de geçerlidir. Ancak varyans analizi sonuçlarına göre; elde edilen bulgular istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiyi göstermemektedir ($p>0.05$). Bu sonuçlardan örneklemen sınıf düzeyi değişkenine göre benzer özgüven düzeyine sahip oldukları raporlanabilir.

4. Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Öğrencilerin Özgüven Düzeylerine İlişkin Bulgular

Tablo 7, örneklemenin özgüven düzeyleri ile annenin eğitim durumu

arasındaki ilişkiye yönelik bulguları içermektedir. Tablodaki bilgilere göre, özgüven ölçeğinin genelinden ($X=4,02$) ve dış özgüven alt ölçeğinden en yüksek puan ortalamasını ($X=4,14$) anneleri okuryazar olmayan öğrenciler elde etmişlerdir. Buna karşın iç özgüven ölçeğinden en yüksek puanı alan grup, annesi yüksek okul ya da üniversite mezunu olan öğrencilerdir ($X=3,99$). Varyans analizi sonuçları ise gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunmadığını ($p>0.05$) göstermektedir (ÖGÖ: $F=,513$, $p=,726$; İÖÖ: $F=,439$, $p=,781$; DÖÖ: $F=,691$, $p=,599$). Buna göre; grupların benzer özellikler taşıdıkları ve annenin öğrenim düzeyinin öğrencinin özgüven düzeyi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı yorumu yapılabilir.

Tablo 7: Örneklemenin Özgüven Düzeyi ile Anne Eğitim Durumu Arasındaki İlişki

Özgüven	Anne Eğitim Durumu	N	X	Ss	F	p
Özgüven Ölçeği	Okuryazar değil	4	4,02	,29935	,513	,726
	İlkokul mezunu	153	3,87	,57290		
	Ortaokul mezunu	75	3,85	,48888		
	Lise ve dengi okul mez.	34	3,99	,56389		
	Yük. ok./Ünv. mezunu	10	3,92	,59831		
İç Özgüven	Okuryazar değil	66	3,91	,39167	,439	,781
	İlkokul mezunu	74	3,90	,56654		
	Ortaokul mezunu	76	3,84	,48886		
	Lise ve dengi okul mez.	60	3,98	,57364		
	Yük.ok./Ünv. mezunu	10	3,99	,52646		
Dış Özgüven	Okuryazar değil	66	4,14	,26208	,691	,599
	İlkokul mezunu	74	3,84	,65988		
	Ortaokul mezunu	76	3,85	,57128		
	Lise ve dengi okul mez.	60	4,01	,64655		
	Yük.ok./Ünv. mezunu	10	3,85	,73492		

$p>0.05$

5. Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Öğrencilerin Özgüven Düzeylerine İlişkin Bulgular

Tablo 8, babanın öğrenim durumuna göre öğrencilerin özgüven düzeylerine ilişkin bilgileri içermektedir. Analiz sonuçları babanın öğrenim durumu değişkenine göre, öğrencilerin özgüven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığını göstermektedir (ÖGÖ: $F=,418$, $p=,796$; İÖÖ:

F=,384, p=,820; DÖÖ: F=,556, p=,695, p>0,05). En yüksek ortalama özgüven ölçeği ve alt ölçeklerde babası lisansüstü mezunu olan grupta çıkmış olsa da (ÖGÖ: X=4,10, İÖÖ: X=4,04, DÖÖ: X=4,17) varyans analizi sonuçları grupların istatistiksel olarak benzer özellikler taşıdığını ortaya koymuştur. Buna göre; babanın öğrenim düzeyinin öğrencinin özgüven düzeyi üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Tablo 8: Örneklemenin Özgüven Düzeyi ile Baba Eğitim Durumu Arasındaki İlişki

Özgüven	Baba Eğitim Durumu	N	X	Ss	F	p
Özgüven Ölçeği	İlkokul mezunu	98	3,90	,56974	,418	,796
	Ortaokul mezunu	84	3,87	,52111		
	Lise ve dengi okul mez.	57	3,89	,50335		
	Yüksekokul/Ünv. mezunu	30	3,82	,65997		
	Lisansüstü mezunu	7	4,10	,37108		
İç Özgüven	İlkokul mezunu	98	3,94	,58138	,384	,820
	Ortaokul mezunu	84	3,86	,54074		
	Lise ve dengi okul mez.	57	3,89	,47069		
	Yüksekokul/Ünv. mezunu	30	3,86	,59419		
	Lisansüstü mezunu	7	4,04	,32877		
Dış Özgüven	İlkokul mezunu	98	3,86	,63358	,556	,695
	Ortaokul mezunu	84	3,87	,60330		
	Lise ve dengi okul mez.	57	3,89	,61234		
	Yüksekokul/Ünv. mezunu	30	3,78	,78213		
	Lisansüstü mezunu	7	4,17	,50481		

p>0.05

6. Ailenin Ekonomik Durumu Değişkenine Göre Öğrencilerin Özgüven Düzeylerine İlişkin Bulgular

Ailenin ekonomik durumuna göre öğrencilerin özgüven düzeylerini gösteren veriler Tablo 9’da sunulmuştur.

Ekonomik durum değişkenine göre ailesinin gelir düzeyi düşük, orta ya da yüksek olan öğrencilerin özgüven ölçeği ve alt ölçeklerden aldıkları puanların ortalamaları incelendiğinde; gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma tespit edilmemiştir (p>0.05). Ancak ölçeklerden elde edilen ortalamalara bakıldığında; özgüven ölçeğinde düşük gelir düzeyine sahip olan grubun ortalamasının X=3,72 olduğu, orta gelir düzeyinde bulunan grubun ortalamasının X=3,90 olduğu ve yüksek gelir düzeyinde

Tablo 9: Örneklemin Özgüven Düzeyi ile Ailenin Ekonomik Durumu Arasındaki İlişki

	Ekonomik Durum	N	X	Ss	F	p
Özgüven Ölçeği	Düşük	26	3,72	,61219	1,308	,272
	Orta	230	3,90	,53663		
	Yüksek	20	3,94	,56571		
İç Özgüven	Düşük	26	3,82	,59269	,297	,743
	Orta	230	3,90	,53642		
	Yüksek	20	3,93	,55977		
Dış Özgüven	Düşük	26	3,62	,68823	2,391	,093
	Orta	230	3,89	,62394		
	Yüksek	20	3,95	,62496		

$p > 0.05$

bulunan grubun özgüven ölçeği puan ortalamasının da $X=3,94$ olduğu görülmektedir. Öğrencilerin alt ölçeklerden birisi olan iç özgüven ölçeğinden aldıkları puanları ise düşük gelir düzeyine sahip grupta $X=3,82$, orta gelir düzeyi grupta $X=3,90$ ve yüksek gelir grubunda ise $X=3,93$ 'tür. Dış özgüven ölçeği verilerine bakıldığında da düşük gelir grubunda bulunan örneklem grubunun ortalamasının $X=3,62$, orta gelir grubunda bulunanların puan ortalamasının $X=3,89$ ve ailesi yüksek gelir grubunda bulunan öğrencilerin dış özgüven ölçeğinden aldıkları puan ortalamasının da $X=3,95$ olduğu anlaşılmaktadır. Ortalamalar bakımından özgüveni en düşük olan öğrenci grubunun ailesinin gelir düzeyi düşük olanlar arasında olduğu, en yüksek özgüven düzeyinin ise ailesinin gelir düzeyi yüksek olan grupta olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle, elde edilen veriler ailenin gelir düzeyi arttıkça, öğrencinin özgüven düzeyinin de arttığını göstermektedir.

7. Ailenin Öğrenciye Karşı Tutumu ile Öğrencilerin Özgüven Düzeylerine İlişkin Bulgular

Ailenin öğrenciye karşı tutumu ile örneklemin özgüven düzeyi arasındaki ilişkiyi gösteren varyans analizi sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10'da özgüven ölçeği ile alt ölçeklere ilişkin ortaya konulan sonuçlar, ailenin çocuğuna karşı tutumu ile çocuğun özgüveni arasındaki ilişkinin istatistiksel düzeyde anlamlı olmadığını göstermektedir (ÖGÖ: $F=,214$, $p=,887$; İÖÖ: $F=,775$, $p=,509$; DÖÖ: $F=,315$, $p=,815$; $p > 0.05$). Özgüven ölçeğinden alınan puanlara göre en düşük ortalamanın, ailesinin kendisine karşı tutumunun ilgisiz olduğunu düşünen grupta olduğu tespit edilmiştir

Tablo 10: Örneklemin Özgüven Düzeyi ile Ailenin Tutumu Arasındaki İlişki

	Ailenin Tutumu	N	X	Ss	F	p
Özgüven Ölçeği	Aşırı Koruyucu	49	3,84	,61727	,214	,887
	İlgili ve Sevecen	202	3,90	,53365		
	Katı ve Zorlayıcı	17	3,90	,47889		
	İlgisiz	8	3,80	,63034		
İç Özgüven	Aşırı Koruyucu	49	3,88	,59397	,775	,509
	İlgili ve Sevecen	202	3,91	,52342		
	Katı ve Zorlayıcı	17	3,91	,48065		
	İlgisiz	8	3,62	,79482		
Dış Özgüven	Aşırı Koruyucu	49	3,80	,71802	,315	,815
	İlgili ve Sevecen	202	3,88	,62352		
	Katı ve Zorlayıcı	17	3,90	,55115		
	İlgisiz	8	3,98	,55796		

$p>0.05$

($X=3,80$). Aşırı koruyucu aile tipinde de özgüven düzeyi ikinci sırada düşük çıkmıştır ($X=3,84$). Ailesinin kendisine karşı ilgili ve sevecen bir tutuma sahip olduğunu belirten grup ile ailesinin tutumunu katı ve zorlayıcı olarak ifade eden grubun ortalamaları ise eşit düzeyde ve diğer gruplara göre daha yüksek bulunmuştur ($X=3,90$). İç özgüven alt ölçeğinde de benzer sonuçlar elde edilmiştir. Ancak dış özgüven ölçeğinde en düşük ortalama ailesinin aşırı koruyucu olduğunu belirten grupta tespit edilmiş, en yüksek özgüven düzeyi de ailesinin kendisine karşı ilgisiz olduğunu söyleyen grupta bulunmuştur. Ailesinin ilgisiz olduğunu söyleyen grubun ortalamasının en yüksek çıkması manidar bulunmuştur.

8. Aile İçi İletişim Değişkenine Göre Öğrencilerin Özgüven Düzeylerine İlişkin Bulgular

Tablo 11, aile içi iletişim değişkenine göre örneklemin özgüven düzeyine ilişkin varyans analizi sonuçlarını göstermektedir. Yapılan Levene homojenlik testi sonucu veri setinin homojenliğe sahip olduğu belirlenmiştir (Özgüven Ölçeği: Levene Testi=1,494, $p=,204$; $p>.05$, İç Özgüven: Levene Testi=1,689, $p=,153$; $p>.05$; Dış Özgüven: Levene Testi=3,077, $p=,117$; $p>.05$).

Aile içi iletişim değişkenine göre örneklemin özgüven ve alt ölçeklerden aldıkları puanları gösteren Tablo 11 incelendiğinde; değişkenler

Tablo 11: Örneklemenin Özgüven Düzeyi ve Aile İçi İletişim Arasındaki İlişki

	Aile İçi İletişim	N	X	Ss	F	p	Tukey HSD
Özgüven Ölçeği	1 Çok kötü	3	3,30	,33744	18,104	,000	5 > 1
	2. Kötü	6	4,11	,47127			5 > 3
	3. Normal	86	3,67	,55636			5 > 4
	4. İyi	74	3,71	,48221			
	5. Çok iyi	107	4,18	,43680			
İç Özgüven	1. Çok kötü	3	3,18	,61131	14,037	,000	5 > 1
	2. Kötü	6	4,08	,58902			5 > 3
	3. Normal	86	3,73	,56058			5 > 4
	4. İyi	74	3,72	,49083			
	5. Çok iyi	107	4,16	,43607			
Dış Özgüven	1. Çok kötü	3	3,44	,25000	16,859	,000	5 > 1
	2. Kötü	6	4,15	,41583			5 > 3
	3. Normal	86	3,60	,64410			5 > 4
	4. İyi	74	3,69	,59347			
	5. Çok iyi	107	4,21	,49875			

p<0.05

arasında anlamlı bir farklılığın bulunduğu görülmüştür ($p=,000$, $p>0.05$). Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için yapılan Tukey HSD testi sonucunda; özgüven ölçeğinde anlamlı farklılığın aile içi iletişim düzeyini “çok iyi” şeklinde ifade eden grup ile ($X=4,18$) iletişimlerinin “çok kötü” ($X=3,30$), “normal” ($X=3,67$) ve “iyi” ($X=3,71$) olduğunu belirten grup arasında olduğu anlaşılmaktadır. İç özgüven ölçeğinde farklılaşma iletişim düzeyi “çok iyi” ($X=4,16$) olan grup ile aile içi iletişimlerini “çok kötü” ($X=3,18$), “normal” ($X=3,73$) ve “iyi” ($X=3,72$) düzeylerinde tanımlayan gruplar arasında olduğu bulunmuştur. Bu grupta iç özgüven düzeyi en düşük olanlar ailesiyle iletişimi en kötü olanlar arasında ($X=3,18$), iç özgüveni en yüksek olanlar da ailesiyle iletişimi en iyi olanlar arasında çıkmıştır ($X=4,16$). Dış özgüven ölçeği puanları karşılaştırıldığında da gruplar arasında anlamlı farklılaşmanın yine ailesiyle iletişimi “çok iyi” ($X=4,21$) olan öğrenci grubuyla iletişim düzeyi “çok kötü” ($X=3,44$), “normal” ($X=3,60$) ve “iyi” ($X=3,69$) olan gruplar arasında olduğu görülmektedir. Araştırma bulguları özgüven ölçeği ve alt ölçeklerde özgüven düzeyi en

yüksek olan grubun aile içi iletişimlerinin “çok iyi” olduğunu belirten grup olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte; aile içi iletişimlerinin “kötü” olduğunu söyleyen grupların ortalamalarının aile içi iletişimlerinin “normal” ve “iyi” olduğunu söyleyen gruplardan yüksek olması bu ilişkinin gruplar arasında doğrusal olmadığını ve gruplarda değişkenler arası ilişkinin gücünü etkileyen başka faktörlerin bulunabileceğini göstermektedir.

Aile içi iletişimi düzeyi “çok iyi” olan grubun ölçeklerden aldıkları puanlara bakıldığında ise örneklemin en yüksek puanı dış özgüven ölçeğinden aldığı görülmektedir ($X=4,21$). Bu bulgu bu grupta bulunan İHL öğrencilerinin dış çevre ve sosyal yaşamda ilişkilerinin sağlıklı ve iletişimlerinin güçlü olduğunu gösterebilir. Ayrıca aile içi iletişimlerini “kötü” olarak tanımlayan grubun genel özgüven ölçeğinden ($X=4,11$) ve alt ölçeklerden aldıkları puan ortalamasının (İÖÖ $X=4,08$, DÖÖ $X=4,15$) yüksek çıkmış olması da dikkat çekici bulunmuştur. Bunun bir nedeni de örneklemin “kötü” kavramına yüklediği anlam olabilir. Lise çağındaki ergenlerin hayata bakışları, ailesinden beklentileri, istek ve hedefleri ile ailenin çeşitli gerekçelerle gençten istek ve beklentilerinin çelişmesi iletişim kanallarını olumsuz etkileyebilmektedir. Bireyin içinde bulunduğu fizyolojik, psikolojik ve ruhsal gelişim durumları da dikkate alındığında ailesiyle yaşadığı yer yer çatışmalar onun duygu dünyasına ailesiyle iletişiminin iyi olmadığı şeklinde yansiyabilir. Bu nedenle ailesiyle iletişim değişkeninde “kötü” seçeneği daha çok vurgulanmış ve bu durum ölçeklerden alınan puana etki etmiş olabilir. “Çok kötü” kavramı ise daha belirgin bir duruma işaret ettiği için ailesiyle iletişimlerini “çok kötü” şeklinde tanımlayanların puanları tüm ölçeklerde en düşük çıkmıştır.

9. Harçlık Durumu Değişkenine Göre Öğrencilerin Özgüven Düzeylerine İlişkin Bulgular

Tablo 12: Örneklemin Özgüven Düzeyi ve Harçlık Durumu Arasındaki İlişki

	Harçlık Durumu	N	X	Ss	Sh	Sd	T	p
Özgüven Ölçeği	Evet	197	3,91	,54662	,03895	274	1,448	,149
	Hayır	79	3,81	,54287	,06108			
İç Özgüven	Evet	197	3,92	,53779	,03832	274	,989	,323
	Hayır	79	3,85	,55274	,06219			
Dış Özgüven	Evet	197	3,91	,63790	,04545	274	1,678	,094
	Hayır	79	3,77	,61431	,06912			

$p>0.05$

Örneklemeye yöneltilen “*Harçlığınız ihtiyaçlarınızı karşılamaya yetiyor mu?*” sorusuna öğrencilerin verdiği cevaplara göre öğrencilerin özgüven düzeylerine ilişkin analiz sonuçları Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12, t-testi analizi sonuçlarını göstermektedir. Harçlığının ihtiyaçlarını karşılamaya yettiğini belirten grubun özgüven ölçeğinden aldığı puan ($X=3,91$), harçlığının ihtiyaçlarını karşılamadığını söyleyen grubun özgüven ölçeğinden aldığı puan ortalamasından ($X=3,81$) daha yüksek çıkmıştır. Alt ölçeklerden elde edilen puanlar da benzer sonuçları göstermektedir. Harçlıklarının ihtiyaçlarını karşılamada yeterli olduğunu söyleyen örneklem iç özgüven ölçeğinden aldığı puan ortalaması ($X=3,92$), harçlığının yeterli olmadığını söyleyenlerin ortalamasından ($X=3,85$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Yine dış özgüven ölçeğinden elde edilen puanlarda da harçlığının yettiğini ifade edenlerin ortalamaları ($X=3,91$), harçlığının yetmediğini söyleyen grubun ortalamasından ($X=3,77$) daha yüksektir. Ancak bu veriler istatistiksel olarak doğrulanmamıştır. Yani harçlık durumu değişkeni ile özgüven arasındaki ilişki istatistiksel düzeyde anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

10. Geçmiş Öğretim Yılı Başarı Durumu Değişkenine Göre Öğrencilerin Özgüven Düzeylerine İlişkin Bulgular

Örneklem grubuna geçmiş öğretim yılındaki akademik başarı durumları sorulmuş, verilen cevaplar doğrultusunda öğrencilerin özgüven ölçeği ve alt ölçeklerden aldıkları puan ortalamalarına ilişkin analiz sonuçları Tablo 13’te sunulmuştur. Yapılan Levene homojenlik testi sonucu veri setinin homojenliğe sahip olduğu belirlenmiştir (Özgüven Ölçeği: Levene Testi=,847, $p=,430$; $p>.05$, İç Özgüven: Levene Testi=2,699, $p=,069$; $p>.05$; Dış Özgüven: Levene Testi=,413, $p=,662$; $p>.05$).

Tablo 13’e göre; özgüven ölçeğinden en yüksek puanı alanlar, geçen öğretim yılında başarı düzeyi “yüksek” olan grupta bulunanlar olmuştur ($X=4,07$). En az puan ortalamasına ise akademik başarısı düşük düzeyde olan grupta bulunanların sahip olduğu tespit edilmiştir ($X=3,53$). Alt ölçeklerden alınan puan ortalamalarında da benzer bir durum söz konusudur. Bu sonuçlar başarı durumu değişkenine göre öğrencilerin özgüven düzeylerinin farklılaştığını göstermektedir. Analiz sonuçları da istatistiksel olarak bu bulguları doğrular niteliktedir.

Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için yapılan Tukey HSD testi sonuçlarına göre; özgüven ölçeğinin genelinde “orta” düzeyde başarı gösterenler ile “düşük” düzeyde başarılı olanlar, “yüksek” düzeyde başarılı olanlar ile “düşük” düzeyde başarıya sahip olanlar ve

Tablo 13: Örneklemenin Özgüven Düzeyi ve Geçmiş Öğretim Yılı Başarı Durumu Arasındaki İlişki

	Başarı Durumu	N	X	Ss	F	p	Tukey HSD
Özgüven Ölçeği	1. Düşük	13	3,53	,70825	6,432	,002	2 > 1
	2. Orta	207	3,86	,53483			3 > 1
	3. Yüksek	56	4,07	,49603			3 > 2
İç Özgüven	1. Düşük	13	3,48	,71621	7,541	,001	2 > 1
	2. Orta	207	3,88	,53827			3 > 1
	3. Yüksek	56	4,08	,44178			3 > 2
Dış Özgüven	1. Düşük	13	3,59	,76870	4,207	,016	3 > 1
	2. Orta	207	3,83	,61963			3 > 2
	3. Yüksek	56	4,06	,61543			

p<0.05

“yüksek” düzeyde başarıya sahip olanlar ile “orta” düzeyde başarılı olan öğrenci grubu arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p<0.05). İç özgüven ölçeği puan ortalamaları 2. Grup ile 1. Grup, 3. Grup ile 1. Grup ve 3. Grup ile 2. Grup arasında anlamlı ilişkileri ortaya koyarken, dış özgüven ölçeği puan ortalamalarına göre de 3. Grup ile 1. Grup ve 3. Grup ile 2. Grup arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. 2. Grup ile 1. Grup arasında puanlar farklılaşmış olsa da bu farklılaşma anlamlılık düzeyinde değildir. Genel olarak bu sonuçlar, öğrencilerin başarı düzeyleri ile özgüven düzeyleri arasında ilişkinin anlamlı olduğunu ve öğrencinin başarısı arttıkça, özgüven düzeyinin de arttığını göstermektedir.

11. Okul Dışı Faaliyet Durumu Değişkenine Göre Öğrencilerin Özgüven Düzeylerine İlişkin Bulgular

Tablo 14, örneklemenin okul dışında katıldıkları etkinlikler ile özgüven ilişkilerini gösteren analiz sonuçlarına ait verileri içermektedir. Söz konusu analiz öncesinde verilerin homojen dağılıp dağılmama durumu incelenmiş ve Levene homojenlik testi sonuçları veri setinin homojen olduğunu göstermiştir. (Özgüven Ölçeği: Levene Testi=,286, p=,887; p>.05, İç Özgüven: Levene Testi=,224, p=,925; p>.05; Dış Özgüven: Levene Testi=1,968, p=,100; p>.05).

Özgüven ölçeğine ait bulgular incelendiğinde; örneklemenin okul dışında herhangi bir etkinlikte yer almaları ile özgüven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir (p=,001, p<0.05). Farklılaşmanın hangi

gruplar arasında olduğuna bakıldığında; 1., 2., 3. ve 4. Grupta bulunanlar ile herhangi bir etkinlikte bulunmayan 5. Grupta bulunanlar arasında anlamlılık düzeyinde bir farklılaşmanın olduğu tespit edilmiştir. Özgüveni en düşük olan grup okul dışında herhangi bir faaliyete katılmadığını belirten öğrencilerin yer aldığı gruptur (ÖGÖ X=3,67).

Tablo 14: Örneklemen Özgüven Düzeyi ve Okul Dışı Faaliyet Durumu Arasındaki İlişki

	Okul Dışı Faaliyet Durumu	N	X	Ss	F	P	Tukey HSD
Özgüven Ölçeği	1. Sinema, konser	24	4,06	,44473	5,055	,001	1 > 5
	2. Spor etkinlikleri	80	3,98	,52489			2 > 5
	3. Arkadşl.zam.geçirm.	82	3,93	,53358			3 > 5
	4. Başka	10	4,01	,59196			4 > 5
	5. Yok	80	3,67	,55050			
İç Özgüven	1. Sinema, konser	24	4,08	,50497	3,451	,009	1 > 5
	2. Spor etkinlikleri	80	3,97	,53813			2 > 5
	3. Arkadşl.zam.geçirm.	82	3,94	,50946			3 > 5
	4. Başka	10	3,98	,59799			
	5. Yok	80	3,72	,55008			
Dış Özgüven	1. Sinema, konser	24	4,05	,43222	5,354	,000	1 > 5
	2. Spor etkinlikleri	80	4,00	,57332			2 > 5
	3. Arkadşl.zam.geçirm.	82	3,92	,64541			3 > 5
	4. Başka	10	4,04	,68658			4 > 5
	5. Yok	80	3,61	,65590			

p<0.05

Alt ölçeklerden elde edilen verilere bakıldığında da okul dışında bir etkinlikte yer almayan gruptakilerin özgüven puan ortalamalarının en düşük düzeyde olduğu bulgulanmıştır (İÖÖ X=3,72; DÖÖ X=3,61). Ayrıca herhangi bir etkinliğe katılmayan öğrencilerin dış özgüven düzeyleri iç özgüven düzeylerinden daha düşük çıkmıştır. Varyans analizi sonuçları da bulguların istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ortaya koymuştur (İÖÖ p=,009, p<0.05; DÖÖ p=,000, p<0.05). Bulgular; sinema, konser gibi etkinliklere gitme, çeşitli sportif faaliyetlerde yer alma, arkadaşlarıyla zaman geçirme, yazılım kursu, işaret dili kursu, bağlama kursu, fotoğrafçılık, okçuluk, satranç ve el sanatları gibi başka etkinliklere katılmanın öğrencilerin özgüvenleri üzerinde anlamlı ve önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Sonuç

Bu araştırmada İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin özgüven düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve aralarındaki ilişkinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya Çorum il merkezinde bulunan imam hatip liselerinde öğrenim gören toplam 276 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonunda hem özgüven ölçeğinin geneline göre hem de alt ölçeklerden elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin yüksek düzeyde özgüvene sahip oldukları tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçları ve bu sonuçlara bağlı olarak sunulan önerileri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

1. Cinsiyete göre kız ve erkek katılımının birbirine yakın olduğu, 10. ve 11. Sınıflardan seçilen örneklem oranının 9. ve 12. Sınıflara göre daha yüksek olduğu ve bu durumun evren dağılımıyla uyumlu olduğu, katılımcıların anne eğitim düzeyinin baba eğitim düzeyine göre düşük olduğu, ailelerin ekonomik durum bakımından çoğunluğunun (%83,3) orta düzeyde bir gelire sahip oldukları, ailelerin büyük oranda (%73,2) çocuklarına karşı “ilgili ve sevecen” bir tutum sergiledikleri, katılımcıların aile içi iletişim düzeyinin yüksek olduğu ve “iyi” ve “çok iyi” düzeyde aile içi iletişime sahip olduklarını belirtenlerin toplam oranının %65,6 olduğu, harçlıklarının ihtiyaçlarını büyük oranda (%71,4) karşıladığını düşündükleri, geçmiş öğretim yılı başarısı bakımından yoğunluğun “orta” düzeyde başarılı gören grupta olduğu ve öğrencilerin çoğunluğunun (%71,0) sinema, konser (%8,7), sportif etkinlikler (%29,0), arkadaşlarıyla zaman geçirme (%29,7), yazılım kursu, işaret dili kursu, bağlama kursu, fotoğrafçılık, okçuluk, satranç ve el sanatları gibi çeşitli etkinliklere katıldıkları (%3,6) bulgulanmıştır.
2. Cinsiyet değişkeni bağlamında; özgüven puan ortalaması, erkek öğrencilerde kız öğrencilere göre daha yüksek olsa da puanlar arasında istatistiksel bir farka rastlanmamıştır. Çiğdemoglu (2006), Bilgin (2011), Bilgin (2017) ve Toktaş (2017) araştırmalarında benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Erkek’in (2016) araştırmasında kız öğrencilerin özgüven ortalamaları erkek öğrencilerin ortalamalarına göre yüksek çıkmasına rağmen bu fark istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır. Balat ve Akman (2004) araştırmalarında, kız ve erkek öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin yüksek olduğunu ancak cinsiyet değişkenine göre puanlar arasında anlamlı bir fark bulunmadığını tespit etmişlerdir. Çoknaz v.dğr. (2018) de iki farklı lise

türünde öğrenim gören öğrenciler üzerinde yaptıkları araştırmalarında özgüven ölçeği ve alt ölçeklerde erkeklerin kızlara göre daha yüksek puanlar almış olmalarına rağmen istatistiksel olarak gruplar arası anlamlı bir farklılaşma bulmamışlardır. Bu araştırmada erkeklerin kızlara göre daha yüksek düzeyde özgüvene sahip olmaları bizim toplumumuzun da dâhil olduğu geleneksel toplumların erkeklere verdikleri değer, sunulan imkânlar ve yüklenen rollerden kaynaklanmış olabilir.

3. Öğrencilerin özgüven düzeyleri sınıf düzeyi değişkenine göre farklılaşmamaktadır. Araştırma bulguları, sınıf seviyesine göre öğrencilerin benzer özellikte özgüven düzeyine sahip olduklarını ortaya koymuştur. 10, 11 ve 12. Sınıflarda öğrencilerin özgüven düzeyi kademeli olarak yükselmektedir. Ancak gruplar arasında 9. ve 12. Sınıf öğrencilerinin özgüven puan ortalamaları 10. ve 11. Sınıf öğrencilerinin puan ortalamalarına göre daha yüksek bulunmuştur. Bunun nedeni liseye geçmiş olmanın 9. Sınıf öğrencilerinde artık büyüdükleri hissi oluşturmuş olabilir. Ayrıca merkezi sınavla bir üst öğrenime yerleşmiş olmaları öz-yetkinlik duygularında bir artışa yol açmış olabilir. Bilgin (2011), Meslek Lisesi, Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ve Anadolu Lisesi türlerinde belirlediği 600 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada sınıf düzeyi değişkenine göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığını tespit etmiştir. Ayrıca 12. Sınıf öğrencilerinin ortalamalarını daha yüksek bulmuştur. Erkek (2016) tarafından yatılı ve gündüzlü 300 öğrenci üzerinde yapılan araştırmada sınıf düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Balat ve Akman'ın (2004) araştırmasında da benzer sonuçlar elde edilmiştir.
4. Anne-babanın öğrenim düzeyinin öğrencinin özgüven düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı; ancak en yüksek ortalamaya babası lisansüstü mezunu olan öğrencilerin sahip olduğu tespit edilmiştir. Kimter (2012) de araştırmasında benlik saygısı ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını, ancak; babanın eğitim seviyesi arttıkça, öğrencinin benlik saygısı oranlarında bir yükselme olduğunu bulmuştur.
5. Ailenin ekonomik durum değişkenine göre öğrencilerin özgüven düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Bununla birlikte; ailesinin gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin özgüven ortalaması yüksek, gelir düzeyi düşük olanların özgüven düzeyleri de düşük bulunmuştur. Esati (2017), Sırbistan

Sancak bölgesinde bulunan Novi Pazar ilinde genel lise ve imam hatip lisesinden 231 öğrenci üzerinde yaptığı araştırma sonucunda, öğrencilerin özgüven puan ortalamalarının algılanan sosyoekonomik düzeye göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediğini saptamıştır. Bulgularımızdan farklı olarak Esatı'nın araştırmasında en yüksek özgüven puan ortalaması sosyo-ekonomik düzeyini düşük olarak algılayan ergenlerde çıkmıştır. Pınar (2002) ve Eşer (2005) de araştırmalarında benzer bulgulara ulaşmışlardır. Bununla birlikte; Şahin (2005), Kimter (2008), Twenge ve Campbell (2002) ise araştırmalarında gelir düzeyi ile özgüven-benlik saygısı arasında anlamlı ilişkileri gösteren sonuçlar elde etmişlerdir.

6. Ailenin öğrenciye karşı tutumu ile öğrencinin özgüveni arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. En düşük genel özgüven puan ortalaması ailesinin kendisine karşı ilgisiz olduğunu düşünen grupta çıkmıştır. Aşırı koruyucu aile tipinde de özgüven düzeyi ikinci sıradadır. Dış özgüven ölçeğinde en düşük ortalama aşırı koruyucu ailelerin çocuklarında tespit edilmiş, en yüksek özgüven düzeyi de ailesinin kendisine karşı ilgisiz olduğunu söyleyen grupta bulunmuştur. Bu durum aile içinde ilgi görmeyen bireyin aile dışında sosyal çevrelerde kendisini ifade etme, diğer kimseler tarafından kabul görme ve saygı duyulma şeklinde dışarıya yönelmesi ve gruptan aldığı onay sayesinde özgüven düzeyinin yüksek olması ile ilintili olabilir.
7. Aile içi iletişim ile özgüven arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Özgüven ölçeği ve alt ölçeklerinde en yüksek özgüven düzeyine sahip olan grubun ailesiyle iletişimlerini “çok iyi” olarak belirten grup olduğu bulunmuştur. Bu durum, aile içi iletişimin öğrencinin özgüveni üzerinde önemli bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle; aileyle iletişim bağı güçlendikçe, öğrencinin özgüven düzeyinin de arttığı söylenebilir. Aile içi iletişimi düzeyi “çok iyi” olan grubun dış özgüven ölçeğinden aldığı puanın iç özgüven ölçeği ve genel özgüven ölçeğinden aldığı puanlardan daha yüksek olması da araştırmanın bir başka bulgusudur. Dış çevre ve sosyal yaşama yönelik özgüvenle ilişkili olan “dış özgüven” ölçeğinden en yüksek puanı alanların aile içi iletişim düzeyi “çok iyi” olanların çıkması, İHL öğrencilerinin kolay iletişim kurabilme, kendilerini sağlıklı bir biçimde ifade edebilme, duygularını kontrol edebilme ve risk alabilme gibi özelliklere sahip olduklarını göstermektedir. Demo, D.H. ve ark. (1987) 10-17 yaşları arasındaki 139 öğrenci ve ailesi üzerinde

yaptıkları araştırma sonucunda, aile içi iletişim ile öğrencilerin özgüveni arasında olumlu yönde bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Güngör (1989), araştırmasında ailesiyle ilişkisi “her zaman iyi” olan grupta bulunan öğrencilerin öz saygı düzeylerini “bazen bozuk, genelde iyi” ve “her zaman bozuk” olan grupta bulunan öğrencilerin öz saygı düzeylerine göre daha yüksek bulmuştur. Anne-baba tutumları ve çocuğun psikososyal gelişimini inceleyen araştırma sonuçları aile ortamının başta özgüven olmak üzere; öz saygı, kendini kabul, kişisel ve sosyal uyum, iletişim becerileri gibi birçok özelliği etkilediğini göstermektedir. Çocuğu olduğu gibi kabul eden, sevecen, destekleyici anne baba tutumlarının olduğu aile ortamları özgüven gelişimi için en uygun ortamlardır (Eldeleklioğlu, 2004, s. 114-115). Ayrıca araştırmada aile içi iletişimlerini “kötü” olarak tanımlayan grubun özgüven ölçeklerinden yüksek puan almış olması da dikkat çekici bulunmuş ve bu durum örneklemin “kötü” kavramına yüklediği anlam ile ilişkili olabilir. Seçeneklerde “çok kötü” alternatifinin de bulunması öğrencileri tereddüde sevk etmiş olabilir.

8. Harçlık durumu değişkeni ile örneklemin özgüven düzeyi arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Ancak harçlığının ihtiyaçlarını karşıladığını söyleyen grupta bulunan öğrencilerin özgüven düzeylerinin özgüven ölçeği ve alt ölçeklerde daha yüksek çıktığı gözlenmiştir. Bozkurt ve Sönmez (2017) tarafından imam hatip ortaokulu öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada da kendisine verilen harçlığı yeterli bulan öğrencilerin öznel iyi oluşlarının yeterli görmeyen öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Araştırmacılar bu bulgudan hareketle ergenlerin anne-babaları tarafından verilen harçlığı önemli buldukları sonucuna ulaşmışlardır.
9. Geçmiş öğretim yılı başarı durumu ile öğrencilerin özgüven düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bulgular, öğrencinin başarısı arttıkça, özgüven düzeyinin de arttığını göstermektedir. Güngör (1989) tarafından Ankara’da 1000 lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen araştırmada da akademik olarak başarılı olan öğrencilerin özsayıgılarının, kendilerini başarısız olarak algılayanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kandemir (2015) araştırmasında; araştırma grubunun akademik not ortalamalarına göre iç ve toplam özgüven boyutlarında istatistiksel anlamda bir fark tespit etmemekle birlikte, dış özgüven puan ortalamaları arasında yüksek akademik not ortalamasına sahip olanlar lehine anlamlı bir ilişkinin olduğunu bulmuştur. Bilgin de (2011) araştırmasında

bulgularımıza benzer sonuçlar elde etmiştir. Soner (1995) tarafından yapılan araştırmada ise örneklem grubu öğrencilerin akademik başarılarının özgüven düzeylerine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

- 10.Örneklemin okul dışında çeşitli etkinliklere katılma durumu ile özgüven düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Okul dışında herhangi bir faaliyete katılmayan öğrencilerin tüm ölçeklerde en düşük özgüven düzeylerine sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca herhangi bir etkinliğe katılmayan öğrencilerin dış özgüven düzeylerinin iç özgüven düzeylerinden daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bulgular; herhangi bir etkinliğe katılmanın öğrencilerin özgüvenleri üzerinde anlamlı ve önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Çoknaz v.dğr. (2018) araştırmalarında spor yapan ve yapmayan öğrencilerin özgüven ölçeği genelinden ve alt ölçeklerinden aldıkları puanları karşılaştırmıştır. Araştırma bulguları ölçeğin genelinde ve alt ölçeklerinde spor yapan öğrencilerin özgüven ortalamalarının spor yapmayanların ortalamalarına göre yüksek olduğunu göstermiştir. Farklı lise türlerinde öğrenim gören ergenlerin özgüven düzeylerini bazı değişkenler açısından incelediği araştırmasında Bilgin, Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin ortalamalarını diğer lise türlerinde öğrenim gören öğrencilerin özgüven ortalamalarına göre daha yüksek bulmuştur. Anadolu teknik Lisesi (EML) (şu an Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri) öğrencilerinin ortalamaları ikinci sırada yüksek düzeyde iken, en düşük ortalama Anadolu Lisesi öğrencilerinde tespit edilmiştir. Araştırmacı bunun nedenini Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinde, öğrencilerin akademik başarının yanı sıra çeşitli spor, müzik vb. faaliyetlerde gösterdikleri başarılar sonucu kendilerine olan güvenlerinin artmasıyla, Anadolu Teknik Lisesi öğrencilerinin ortalamasının yüksekliğini öğrencilerin üretmesiyle, çeşitli ürünler ortaya koymanın verdiği üretkenlik duygusuyla ve Anadolu Lisesi öğrencilerinin ortalamalarının düşük çıkmasını da öğrencilerin sınava hazırlanmaları ve bu nedenle sosyal ve sportif etkinliklerden soyutlanma mecburiyetiyle izah etmiştir (Bilgin, 2011, s. 75, 92).

Öneriler

1. İmam hatip lisesi öğrenci ve velilerine aile içi iletişim konusunda farkındalık oluşturmaya yönelik profesyonel çalışmalara ağırlık verilmelidir. Bu konuda sadece okul rehberlik servislerinden alınan

hizmetlerle yetinilmemelidir. MEB'in 2023 Eğitim Vizyonu kapsamında okulların bölgelerinde bulunan üniversitelerle iş birliği artırılmalı ve üniversitelerin uzman kadrolarından istifade edilmelidir. Özellikle bu okulların toplumun tüm kesimlerinden ilgi gördüğü düşünüldüğünde "aile içi iletişim" temasının uzman kişi ve kuruluşlarla iş birliği içerisinde ele alınmasının öğrenci özgüveni üzerinde pozitif yönlü etkisinin yanı sıra çok yönlü toplumsal faydaları da söz konusu olacaktır.

2. Verilen harçlık öğrencide olumlu finansal davranış ve tutumunun kazandırılması için bir araç olarak değerlendirilmelidir. Bu konuda ebeveynlere gereken rehberliğin yapılması önemlidir.
3. Özgüven ile anlamlı ilişkisi bulunan öğrencinin akademik başarı düzeyinin artırılmasına yönelik tedbirler alınmalıdır. Bu kapsamda nitelikli okullara öğrenci ve öğretim kadrosu seçimi net bir sisteme kavuşturulmalı, haftalık ders yükleri azaltılmalı ve başka türdeki okullarla rekabet edecek biçimde seçmeli dersler düzenlenmeli, yeni okullardaki öğretim kadrosu ve diğer personel açığı giderilmelidir.
4. İmam hatip lisesi öğrencilerinin okul aidiyet düzeylerini artırmaya yönelik çalışmalara ağırlık verilmelidir. Okulun saygın bir bireyi olduğunu düşünen öğrencinin derslere ilgisi artacak, bu da akademik başarıyı ve öğrencinin özgüvenini olumlu yönde etkileyecektir.

Akademik başarı bilişsel yetkinliğin sonucu olduğu gibi herhangi bir alanda ortaya konulan beceri de o alanda öğrencinin yetkinliğinin göstergesidir. Her ne şekilde olursa olsun yetkinlik duygusu kişide özgüveni etkilemektedir. Bu nedenle her öğrencinin okul içi ya da okul dışında sosyal, sanatsal ya da sportif en az bir etkinlikle ilişkilendirilmesi eğitimin açık bir hedefi olmalıdır. Bu konuda öğrenciler özendirilmelidir. Bu tür çalışmaların yapılabilmesi için haftalık ders saatleri gözden geçirilmeli, imkânlar ölçüsünde bazı etkinliklere çizelgede yer verilebilmelidir. Okul dışı etkinliklere katılım teşvik edilmeli ve takibin yapılabileceği, kaydın tutulacağı bir model geliştirilmelidir. Üniversiteye geçişte öğrencinin akademik başarı durumu ve üniversiteye giriş sınavlarında gösterdiği başarının yanında ortaöğretim sürecinde sosyal, sanatsal ve sportif alanlardaki bu tür katılımları, elde ettikleri başarıları, aldığı ödülleri gibi hususların da dikkate alınacağı bir sistem hayata geçirilmelidir.

KAYNAKÇA

- ACAR, M. C. (2014). İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini Sorumluluk Düzeylerinin İncelenmesi: Bingöl Örneği. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4, 151-161.
- AKIN, A. (2007). Öz-Güven Ölçeği'nin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özellikleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7/2, 165-175.
- AKSOY, A. & MAĞDEN, D. (1993). *Denetim Odağı ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi-9. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*. Ankara: Ya-Pa.
- ARLI, M. & NAZİK, H. (2001). *Bilimsel Araştırmaya Giriş*. Ankara: Gazi.
- BALAT, G. U. & AKMAN, B. (2004). Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14/2, 175-183.
- BANDURA, A. (1997). *Self-efficacy: The Exercise of Control*. New York: Freeman.
- BAŞOĞLU, S. Z. (2007). *Sınav Kaygısı ile Öz güven Arasındaki İlişkinin Erinlik Döneminde İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- BİLGİN, O. (2011). *Ergenlerde Öz güven Düzeyinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- BİLGİN, O. (2017). Ergenlerin Öz güven Düzeyi ile Yaşam Amacı ve Diğerleriyle Olumlu İlişkiler Arasındaki İlişki. *Yaşadıkça Eğitim*, 31/2, 55-66.
- BOZKURT, E. & SÖNMEZ, H. İ. (2017). İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Ergen Öznel İyi Oluşlarının Kişisel ve Sosyal Özelliklerine Göre İncelenmesi. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/7, 231-248.
- ÇİĞDEMOĞLU, S. (2006). *Lise I. Sınıf Öğrencilerinin Akran Baskısı, Özsaygı ve Dışadönüklük Kişilik Özelliklerinin Okul Türlerine Göre İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ÇOKNAZ, H., YILDIZ, M., ERBİL, E. & ALTINTAŞ, H. (2018). Lise Öğrencilerinin Öz Güven Düzeylerinin Karşılaştırılması. *İÜ Spor Bilimleri Dergisi*, 8/1, 37-48.

- DEMO, D. H., SMALL, S. A., & SAVİN-WILLIAMS, R. C. (1987). Family relations and the self-esteem of adolescents and their parents. *Journal of Marriage and the Family*, 49, 705-715.
- ELDELEKLİOĞLU, J. (2004). Çocuklarda Özgüven Gelişimi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 111-121.
- ERKEK, N. P. (2016). *Yatılı ve Gündüzlü Eğitim Alan Ortaöğretim Öğrencilerinin Şiddet Eğilimleri ile Özgüvenleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ESATİ, A. (2017). *Ergenlerin Özgüven Oluşturmalarında Dindarlığın Rolü (Sancak Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- EŞER, H. (2005). *Üniversite Öğrencilerinde Dini İnanç ve Benlik Saygısı İlişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- FELTZ, D. L. (1988). Self Confidence and Sport Performance. *Exercise And Sports Science Reviews*, 16, 423-458.
- GÜNGÖR, A. (1989). *Lise Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerini Etkileyen Etmenler*. (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- HAMBLY, K. (2003). *Özgüven* (5. Basım). Barış Bıçakçı (Trc.). İstanbul: Alfa.
- KARADEMİR, N. (2015). Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Öğrencilerinin Özgüven Algıları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/1, 53-77.
- KARASAR, N. (1994). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler* (5. Basım). Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.
- KASATURA, İ. (1998). *Kişilik ve Özgüven*. İstanbul: Evrim.
- KIMTER, N. (2008). *Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi*. (Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- KİMTER, N. (2012). *Benlik Saygısı ve Din: Üniversiteli Gençlerde Öz Saygı ve Din Üzerine Ampirik Bir Araştırma*. İstanbul: Kriter.
- KOÇ, S. & GÜN, N. (2006). *Özsaygı: Öncelikler Listende Kaçınıcı Sıradasın?* (3. Baskı). İstanbul: Kuraldışı.
- KÖKLÜ, N., BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. & ÇOKLUK B.Ö. (2006). *Sosyal Bilimler İçin İstatistik*. Geliştirilmiş (2. Baskı). Ankara: Pegem A.
- LİNDENFIELD, G. (2004). *Kendine güvenen çocuk yetiştirme*. Gülдер Tümer

(Trc.). İstanbul: Hyb.

McKAY, M. & FANNİNG, P. (2009). *Özgüven* (4. Baskı). Fatoş Gaye Atay (Trc.). Ankara: Arkadaş.

Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973, 24 Haziran). *Resmi Gazete* (Sayı: 14574) Erişim adresi: [https://www.mevzuat.gov.tr /MevzuatMetin 1.5.1739.pdf](https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf).

Milli Eğitim Bakanlığı Milli Eğitim İstatistikleri. (2018). *Örgün Eğitim*, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

ÖZCAN, H. (1996). *İlkokul Öğrencilerinin Öz güvenleri, Akademik Başarıları ve Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler*. (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

PINAR, R. (2002). Obezlerde Depresyon, Benlik Saygısı ve Beden İmajı Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 6/1, 30-41.

PİŞKİN, M. (1997). Türk ve İngiliz Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı Yönünden Karşılaştırılması. *III. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*. Adana: Çukurova Üniversitesi.

SONER, O. (1995). *Aile Uyum, Öğrenci Öz güveni ve Akademik Başarı Arasındaki İlişkiler*. (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ŞAHİN, A. (2005). Dindarlık- Benlik Saygısı İlişkisi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19/19,187-198.

TOKTAŞ, S. (2017). *Okul Spor Müsabakalarına Katılan Lise Öğrencilerinin Kaygı, Öz güven ve Güdülenmeleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. (Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

TWENGE, J. M. & CAMPBELL, W. K. (2002). Self-Esteem and Socioeconomic Status: A Meta-Analytic Review. *Personality and Social Psychology Review*, 6/1, 59-71.

URAL, A. & KILIÇ, İ. (2005). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Detay.

YILDIRIM, A. & ŞİMŞEK, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

A QUANTITATIVE ANALYSIS ON SELF- CONFIDENCE LEVELS OF IMAM HATIP HIGH SCHOOL STUDENTS

 Nevzat GENCER^a

Extended Abstract

In this field study, self-confidence levels of imam hatip high school students are examined. The aim of the research is to determine whether IHHS students' level of self-confidence differ or not according to variables such as gender, class level, parental education level, family's economic level, family attitude towards the students, intra-family communication level, student's allowance, success levels of the students in the previous school year and students' interests in social activities outside school. The fact that this issue has not been addressed in the literature is among the reasons for this study. Another reason for the research is that it will give an idea about the quality of education offered in these schools and the measures to be taken if there is any need. This and similar studies can also shed light on policies to improve education and new approaches to stakeholders.

The research was conducted in accordance with the "comparative relational screening" model. The population of the study consists of 2698 students studying at six imam hatip high schools in the city center of Çorum in the 2018-2019 academic year. The sample of the study consists of 276 individuals taken from the sub-universes according to different class level and gender and it is assumed to represent the universe. The sample was determined using the "Stratified Sampling" method. Data were collected by using "Personal Information Form" prepared by the researcher and "Self-Confidence Scale". SPSS 16.0 package program was used to evaluate the collected data. The Cronbach Alpha reliability coefficient of the 33-item Self-confidence Scale was found as .90. As a result of the research, it has been determined that students' self-confidence levels are high. It is also possible

^a Ph.D., Ministry of National Education, nevzatgencer@gmail.com

to summarize the results obtained in the research and the suggestions presented in this respect as follows:

52.5% of the participants are female and 47.5% are male. Although the mean score of self-confidence is higher in male students than female students, there is no statistical difference between the scores.

Students' self-confidence levels do not differ according to the class level variable. The research findings have revealed that students have the same level of self-confidence according to the class level. However, self-confidence level of the students in 10th, 11th and 12th classes gradually increases.

Parental educational level does not have a significant effect on students' self-confidence; however, it has been determined that students whose fathers have postgraduate degree also have the highest self-confidence mean score.

There is no statistically significant relationship between the self-confidence levels of the students according to the economic status of the family. However; it has been found that students having a family with high income level have high level of self-confidence and students having a family with low income level also have low self-confidence level.

There is no significant relationship between the attitude of the family towards the students and their self-confidence. However, the lowest mean self-confidence score has been found in the group who thinks that his/her family is indifferent to him/her. On the external self-confidence scale, the lowest mean has been identified in their children of overprotective families.

A significant relationship has been determined between self-confidence and intra-family communication. The group with the highest level of self-confidence in the self-confidence scale and subscales was found to be the group that stated "very good" communication with the family. This shows that family communication has a significant impact on student self-confidence. In another saying; as the level of communication with family strengthens, the level of self-confidence of the student can be said to increase as well.

There is no significant relationship between the amount of allowance students get and their self-confidence levels. Even so, it has been revealed that students stating their allowance is enough to meet their needs have higher self-confidence levels in both the self-confidence scale and the subscales.

A significant relationship has been determined between the success level of the previous school year and the self-confidence levels of the students. The

findings show that as the student's success increases, the level of self-confidence increases, too.

There are statistically significant relationships between the sample's participation in various activities outside school and the level of self-confidence. It has been found that students who do not participate in any activity other than school have the lowest self-confidence levels at all scales.

Based on the findings of the research, the following suggestions can be proposed:

Awareness-raising studies about intra-family communication should be carried out in the imam hatip high school students and their parents through professional studies. In the context of 2023 Education Vision, cooperation with universities should be increased and the expert staff of universities should be utilized during the processes.

The allowance is to be considered as a tool for the student to gain positive financial behaviour and attitude. It is important to provide guidance to parents on this issue.

Precautions should be taken to increase the level of academic achievement. Issues such as student and teaching staff selection to these schools, other staff needs, elective courses, and student's weekly course load should be reviewed.

Motivating each student to social, artistic or sporting at least one activity at school or outside school should be a clear goal of education. Students should be encouraged to do this. A university settlement system should be put into practice in which the student's participation and achievements in social, artistic and sporting fields during secondary education will be taken into consideration.

Keywords: Psychology of Religion, Self-confidence, Imam Hatip High School, IHHS, Quantitative Analysis.

